

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Kristina Slana

**Sodobna razprava o ne/zgodovinskosti Jezusa: primer
argumentacije Earla Dohertyja**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Kristina Slana

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Smrke

**Sodobna razprava o ne/zgodovinskosti Jezusa: primer
argumentacije Earla Dohertyja**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvala

Ob zaključku svojega študija se najlepše zahvaljujem svojemu mentorju izr. prof. dr. Marjanu Smrketu za ves trud in prijazne nasvete pri opravljanju svojega diplomskega dela. Zahvaljujem se tudi staršem, ki so mi vsa leta študija stali ob strani in me skrbno podpirali. Zahvala gre še mojemu možu, za vso podporo in motivacijo.

Sodobna razprava o ne/zgodovinskosti Jezusa: primer argumentacije Earla Dohertyja

Earl Doherty v svoji knjigi "The Jesus Puzzle" trdi, da Jezus iz Nazareta ni obstajal kot zgodovinska osebnost in da je v času zgodnjega krščanstva poosebljal "ideal rešitelja", o kateremu je bilo napisanih veliko zgodb. Doherty je tudi mnenja, da pisma v Novi zavezi ne potrjujejo zgodovinskosti Jezusa, ampak je Jezus predstavljen kot mit, ki je izviral iz platonizma z nekaterimi vplivi judovskega mysticizma. Zgodba o Jezusovem mitu je primerljiva z življenjem, smrtjo in ponovnim rojstvom bogov, kar je značilno za grško kulturo, iz katere je nastalo krščanstvo. Dohertyjeve trditve o Jezusu so v knjigi "*The Jesus Puzzle*" organizirane v obliki dvanajstih tez, ki temeljijo na vprašanju o zgodovinskosti oz. nezgodovinskosti Jezusa in avtentičnosti evangelijev. Vsi evangeliji, ki zajemajo zgodbo o Jezusu iz Nazareta, temeljijo na Markovem evangeliju kot skupnem viru. Omenjamo tudi pomen Janezovega in Tomaževega evangelija ter Pavlovih pisem, od katerih so vsi pomembni za raziskovanje obstoja Jezusa.

Ključne besede: zgodovinskost/nezgodovinskost Jezusa, Jezus kot mit, pisma Nove zaveze.

A modern discussion about historical/non-historical Jesus: a case of Earl Doherty argumentation

Doherty in his book »The Jesus Puzzle« argues that Jesus of Nazareth did not exist as a historical figure and that Jesus of early Christianity was the personification of an ideal savior to whom a number of stories were later attached. Doherty claims that the figure of historical Jesus does not even stand behind the most primitive hypothetical sources of the New Testament, since Jesus was originally a myth derived from Middle Platonism with some influence from Jewish mysticism. Doherty organized his analysis under the »Twelve pieces of the Jesus Puzzle« where he questions the historicity of Jesus and the authenticity of the Gospels. All the Gospels derive from their basic story of Jesus of Nazareth from one source: from the Gospel of Mark as their common source. We also mention the meaning of John's and Thomas' Gospel and Paul's letters, which are all important for researching of Jesus' existence.

Key words: historical/non historical Jezus, Jezus as a myth, New Testament epistles.

KAZALO VSEBINE

1	Uvod	6
1.1	Cilji razprave	7
1.2	Raziskovalna vodila	7
2	Kratek opis zgodovine krščanstva in evangelijev	8
3	Tradicija teze o Jezusu kot mitu	9
3.1	Biografija Earla Dohertyja	10
4	Dohertyjeve trditve o Jezusu	11
4.1	Mitološki pogledi	12
5	Dohertyjeve argumentacije o Jezusu	14
5.1	Dohertyjev pogled na Jezusov nauk	14
5.2	Dohertyjev pogled na Jezusova znamenja in čudeže	14
6	Sveti Pavel – kdo je bil sveti Pavel?	16
7	Dve tradiciji	18
7.1	Apostolska tradicija	18
7.2	Galilejska tradicija	19
8	Q dokument	20
9	Dohertyjev pogled na Markov evangelij in Q dokument: izvori evangelijev	21
9.1	Verodostojnost Markovega evangelija	22
9.2	Dohertyjev pogled na Tomažev evangelij	23
9.3	Apostol Janez in njegova skupnost	24
9.4	Pozicija četrtega evangelija	24
9.5	Metodologija Nove zaveze	25
10	Zaključek	27
11	Literatura	28

1 Uvod

Zgodovinskost oziroma nezgodovinskost Jezusa je pomembno vprašanje, ki si ga še vedno zastavlja mnogo strokovnjakov. Osupne nas različnost stališč glede vprašanja, ali je Jezus bil zgodovinska oseba ali ne. Eden izmed strokovnjakov je Kanadčan Earl Doherty, ki svoje teze predstavlja v knjigi »The Jesus Puzzle«. Namen moje naloge je predstaviti Dohertyjevo argumentacijo.

Doherty začenja opis svoje knjige z običajno pripovedjo o obstoju zgodovinskega Jezusa, ki je hodil po zemlji. Pri tem se sklicuje na evangelije in se sprašuje o njihovi verodostojnosti. Pravi, da je v krščanskih zapisih pred nastankom Markovega evangelija v dokumentih Nove Zaveze in v mnogih zapisih iz 2. st. predmet krščanske vere Jezus, o katerem se nikoli ni govorilo kot o človeškem bitju, ki je živel, delal čudeže, učil, trpel, umrl in vstal od mrtvih. V teh evangelijih se ne govori o Mariji in Jožefu, Judi, Janezu Krstniku, nobene zgodbe ni o Jezusovem rojstvu, njegovemu učenju, niti o svetem mestu Jezusovega delovanja, kakor tudi ni zgodbe o Jezusovi kalvariji in praznem grobu. Nekateri drugi pisci so nadaljevali to zgodbo tako, da so si veliko gradiva sposodili in preuredili nekatera dela po svoje. Sčasoma je skoraj vsak, ki je spremljal religijo teh piscev, sprejel njihovo delo kot nekakšno zgodovinsko poročilo in obstajanje Jezusa kot zgodovinske osebe. Enako to sprejemajo ljudje novejših generacij po dva tisoč letih. Če bi se morali zanašati na dela zgodnjih kristjanov, kakršen je bil Pavel in drugi, ki so napisali Novo zavezo, bi bili presenečeni, če bi našli kakršnokoli podobnost z evangeliji. V obdobju zgodnjega krščanstva so bila Pavlova dela dober primer delovanja krščanskega gibanja, vendar je potrebno upoštevati še doktrino pogankega in judovskega gibanja. Celotna filozofija temelji na mitih, v katere so ljudje verovali. Krščanstvo je nastalo kot produkt svoje dobe. Ko uporabljamo besedo "krščanstvo" ali frazo "krščansko gibanje" je to slabo definirano. Namiguje na to, da je bilo krščanstvo nekaj enovitega in nespremenljivega. Le edinstven splet okoliščin je omogočil, da so se vse vezi združile skupaj za nastanek slike, ki jo o krščanstvu svet pozna še danes (Doherty 2005, 1-2).

1.1 Cilji razprave

V tem diplomskem delu se sprašujemo o zgodovinskosti Jezusa, kar pomeni, da se sprašujemo o realnosti njegovega obstoja. Vprašanje je pomembno, saj krščanstvo, ki je največja religija sodobnega sveta (v določeni meri pa tudi islam), svoje delovanje opira na trditev o zgodovinskem obstoju Jezusa.

Največ pozornosti namenjamo Earlu Dohertyju, ki je mnenja, da zgodnji krščanski zapisi ne vsebujejo nobenih podatkov o zgodovinskosti Jezusa in namiguje, da je začetek krščanstva v luči teh dokumentov mogoče razložiti kot mit, ki se ni navezoval na zgodovinsko osebo.

Bistvo Dohertyjeve argumentacije zajema tudi njegove razlage o izgubljenih letih zgodnjega krščanstva v obdobju od tridesetih do štiridesetih let prvega stoletja - v času, ko apostol Pavel še ni bil apostol, temveč je preganjal kristjane in v mračnem obdobju takoj po domnevni smrti Jezusa Kristusa. Še bolj pa preseneča dejstvo, da so ta leta bolj posebjala socialno gibanje kot pa posameznega človeka. Tudi evangelij po Luki (Lk 2: 46–47) ne daje nikakršnih zgodovinskih informacij o času po Jezusovi smrti.

Raziskujemo tudi pomen Janezovega, Tomaževega in Markovega evangelija, od katerih so vsi pomembni za raziskovanje obstoja Jezusa. Vsak evangelij je usmerjen na določeni segment Jezusovega delovanja kot so: njegovo učenje, čudeži, apokaliptična pričakovanja in sporočila, ki jih je Jezus skušal prikazati s svojo smrtjo in vstajenjem. V vsakem evangeliju je to prikazano na specifičen način, kot so zbirke čudežev, preroški govori in pripoved o trpljenju.

1.2 Raziskovalna vodila

Ker je zaradi pomanjkljivih informacij o zgodovinskosti Jezusa težavno oblikovati jasne hipoteze, smo razpravo organizirali okoli teh dveh raziskovalnih vodil:

- Pomanjkanje zgodovinskih dokazov o obstoju Jezusa se izraža v številnih delih, ki izražajo dvome o njegovi zgodovinskosti.

- Najnovejša teorija o nezgodovinskosti Jezusa, ki jo podaja Earl Doherty, je argumentacijsko prepričljivejša od starejših teorij.

2 Kratek opis zgodovine krščanstva in evangelijev

Zgodovina krščanstva bi morala zajemati celotno slabo raziskano obdobje, ki sega od prvih začetkov te religije do trenutka, ko je krščanstvo postalo javno in razvidno dejstvo. Krščanstvo je potem širilo svoj vpliv med Judi in nejudi s poudarkom, da so vsi ljudje pred Bogom enaki. V krščanstvu pomeni evangelij »dobro oznanilo«. Izraz je sestavljen iz dveh starogrških besed (eu - dobro in izpeljanke iz angelos - sel, glasnik) εὐαγγέλιον: euangélion; iz tega izraza prihaja tudi beseda evangelist. Do danes je ohranjenih okoli 35 evangelijev, od tega 7 v celoti, drugi pa le v bolj ali manj obsežnih fragmentih. Nekateri strokovnjaki menijo, da je v času zgodnjega krščanstva obstajalo približno 100 evangelijev. Prvi krščanski pisci in strokovnjaki so dognali, da naj bi bila Matejev in Lukov evangelij izpeljana iz Markovega evangelija. Zadnji, Janezov evangelij, pa danes nekateri razlagajo s »hipotezo dveh evangelijev«. Od takrat je mnogo strokovnjakov predložilo še druge rešitve sinoptičnega problema. Danes je prevladujoče mnenje, da je prvi evangelij Markov, ki se pri opisovanju spogleduje z Matejem in Lukom ter vsaj še enim evangelijem, ki je izgubljen in so ga strokovnjaki poimenovali »Q« dokument (nemško Quelle pomeni vir). To je znano kot »hipoteza dveh virov«. Odkritje Evangelija po Tomažu, katerega izreki so zelo podobni izrekom, ki naj bi bili značilni za Q dokument, ter vsebina mnogih izrekov, ki so navedeni le pri Mateju in Luku, so dali precejšnjo podporo tej hipotezi. Nekateri strokovnjaki menijo, da je Tomaž v svojem evangeliju, ki naj bi nastal kasneje kot sinoptični, preprosto kopiral od njih (Wikipedia 2010a).

Doherty opisuje, da so pisma Nove zaveze pogosto opisana kot priložnostni zapisi. Vsak od njih je bil napisan za določeno priložnost zaradi obravnave specifične situacije, s katero se je soočil pisec. Nekateri od piscev, kot je bil Pavel, niso sami pisali pisma, temveč so za to imeli poklicne pisarje (Doherty 2005, 11–12).

Drugo stoletje je bilo obdobje oblikovanja osnov krščanstva, kakršnega poznamo danes. Evangeliji, ki izvirajo iz poznega prvega stoletja, so se razširili med kristjani. Dejanja apostolov so bila zabeležena v sredini stoletja, z namenom, da bi se ohranile prave slike

krščanskega in apostolskega gibanja. Veliko zapisov o Jezusu je bilo zbranih in dobljenih pri krščanskih skupnostih po svetu v obliki pisem. Dva ali trije od teh so bili preurejeni, da so ustrezali pravi obliki. Nekatera pisma so bila šele v tem času pripisana apostolom. Pavlova dela in dela drugih avtorjev so bila strnjena skupaj podobno, kot so bila strnjena dela zgodnjega teologa Marciona. Zapisi so se med zgodnjimi kulturnimi kristjani razlikovali. Večina tega dela je bilo zbranega s pomočjo rimske cerkve in nobenega dvoma ni, da je ta cerkev te dokumente prevzela zaradi fokusiranja na »zgodovinskega« Jezusa, ki je bil na novo iznajden z namenom združitve prejšnje fragmentirane krščanske cerkve v močnejšo institucijo (Doherty 2005, 275).

3 Tradicija teze o Jezusu kot mitu

Zgodovinskost Jezusa so postavljali pod vprašaj mnogi učenjaki in zgodovinarji, od katerih so bili med zgodnejšimi Constantin-Francois Volney in Charles F. Dupuis v 18. stol. in Bruno Bauer v 19. stol. Vsak od njih je trdil, da je Jezusova zgodba nastala kot združitev zgodnejših mitologij. Dvomi o obstoju Jezusa so se pojavili s pojavom kritičnih študij o evangelijih v 18. stol. Enako so konec tega stoletja trdili tudi nekateri angleški deisti, ki so obstoj zgodovinskega Jezusa zavračali. Dupuis je identificiral predkrščanske rituale v Siriji, Egiptu in Perziji, za katere je verjel, da predstavljajo rojstvo Boga, ki ga je rodila devica v zimskem solsticiju v konstelaciji device. Verjel je, da so ta in drugi dogodki leta dobili prisodobne v življenjskih zgodbah solarnih božanstev, ki so svoje otroštvo preživljali v obskurnosti, nato umrli in vstali od mrtvih. Dupuis je bil mišljenja, da se judovske in krščanske svete spise lahko razlaga glede na vzorec potovanja sonca. V celoti je zavračal zgodovinskost Jezusa. Tacitovo omembo Jezusa je razlagal le kot odmev na zmotna prepričanja takratnih kristjanov. Argumente o nezgodovinskosti Jezusa v monografijah predstavljajo sodobni pisci, kot so: George Albert Wells, Timothy Freke, Peter Gandy, Herbert Cutner, Robert Price in Earl Doherty (Wikipedia 2010c).

Peter Gandy je strokovnjak iz področja antične poganske religije, medtem ko ima Timothy Freke častno diplomu iz filozofije, hkrati pa je tudi avtor 20 knjig o svetovnem misticizmu. Skupaj sta napisala knjigo *The Jesus Mysteries* in *The Laughing Jesus*. Oba sta kritika religijskega literalizma. Na Jezusa gledata kot na mitično osebo oziroma na osebo, ki ni nikoli

obstajala. Trdita, da sta rekonstruirala izvor pravega krščanstva. Močno se opirata na gnostične evangelije iz knjižnice Nag Hammadi. Pred objavo knjige *The Jesus Mysteries* sta že prej skupaj sodelovala pri pisanju knjig o misticizmu in poganstvu (Wikipedia 2010č).

Med pomembnimi avtorji, ki so zanikali obstoj Jezusa je bil tudi Herbert Cutner. Po njegovih trditvah Jezus kot zgodovinska oseba ni obstajal, kakor se niso zgodili tudi njegovi čudeži. Ena od bolj poznanih knjig, ki zanika obstoj Jezusa, je *Jesus: God, man or myth*. Cutner je mnenja, da obstaja antična mitološka pripoved, ki močno zavrača idejo, da je Jezus kdajkoli živel. Pomembno je vedeti, da Herbert Cutner ni bil strokovnjak za področje Svetega pisma, kar se tudi odraža v njegovih delih, kjer je veliko pomanjkljivosti in napak (Tektonics 2010).

G. A. Wells je bil še en pomemben sodobni avtor, ki je veliko pisal o nezgodovinskosti Jezusa v poznejših letih 20. stoletja. Poudarjal je pisma Nove zaveze in maloštevilne zgodnje nekrščanske dokumente, s katerimi zavrača obstoj zgodovinskega Jezusa in ga razume kot mit (Tektonics 2010).

3.1 Biografija Earla Dohertyja

Earl J. Doherty (rojen 1941), ki je avtor knjige *The Jesus Puzzle* je zagovornik teorije Kristusovega mita v smislu, da Jezus v resnici ni nikoli obstajal. Doherty ima diplomu iz antične zgodovine in klasičnih jezikov. Študiral je v Londonu pod mentorstvom profesorja G. A. Wellsa, ki je pisal o mitičnem Jezusu in je bil tudi avtor mnogih knjig o teoriji Kristusovega mita. Doherty ima dobro znanje grško-rimske zgodovine ter hebrejskega in sirijskega jezika, kar mu je pomagalo pri boljši interpretaciji Nove zaveze zaradi dobrega razumevanja izvornih jezikov, kar tudi pokaže s kritično analizo teh tekstov. Med avtorji, ki simpatizirajo z Dohertyjevo idejo, da Jezus ni nikoli obstajal, prihaja do različnega odziva. Frank R. Zindler, avtor Ameriškega ateista opisuje, da knjiga *The Jesus Puzzle* najbolj nazorno predstavlja argumente o nezgodovinskosti Jezusa. George Albert Wells, ki je tudi podpiral argumente o neobstoju Jezusa, pa je zavrnil Dohertyjevo idejo, ki govori, da zgodnji kristjani niso verovali v Jezusa kot zgodovinsko osebo, ki je živela na zemlji. Doherty trenutno živi v Kanadi in še naprej vodi strokovne razprave o zgodovinskosti oz. nezgodovinskosti Jezusa (Doherty 2009).

4 Dohertyjeve trditve o Jezusu

Doherty svojo razpravo razvija v okviru 12 tez, s katerimi kritično analizira vprašanja o Jezusovem obstoju. Teze so sledeče:

- 1) Zgodba o Jezusu iz Nazareta je bila prvič omenjena v Markovem evangeliju, medtem, ko je v zgodnjih krščanskih dokumentih ni zaslediti.
- 2) Ne obstajajo nekrščanski zapisi o Jezusu, ki bi nastali pred 2. stoletjem. Omembe Jožefa Flavija (s konca 1. stol.) lahko zanemarimo kot kasnejše krščanske vstavke.
- 3) Zgodnja pisma/epistole, kot so Pavlova pisma in pismo Hebrejcem, govorijo o Jezusu Kristusu kot duhovnem, nebeškem bitju, ki ga je bog razodel z besedo, ne pa o človeku, ki naj bi hodil po zemlji. Pavel je del odrešenjskega gibanja, ki izhaja iz razodetja po duhu.
- 4) Pavel in drugi zgodnji pisci so Kristusovo smrt in vstajenje umestili v mitičen svet, vse informacije in dogodke o Kristusu pa so črpali iz krščanskih zapisov.
- 5) Starodavni učenjaki so na vesolje gledali kot na večslojno prizorišče, v katerem je bila materija spodaj, nebeško pa zgoraj. Višji svet je bil mišljen kot superioren, realen, vključeval je duhovne procese in nebeška nasprotja v primerjavi z zemeljsko materijo. Pavlov Kristus je del tega višjega sveta.
- 6) Poganski mitični kulti/religije tistega časa so častili odrešeniška božanstva, ki so svoja odrešeniška dejanja vršila v nadnaravnem/mitičnem svetu in ne na zemlji. Pavlov Kristus ima mnoge značilnosti teh božanstev.
- 7) Izrazit filozofsko-religijski koncept te dobe je bil Božji sin, ki je posebljal duhovni kanal med Bogom in ljudmi. Takšni koncepti, kot so grški Logos in judovska Modrost, so bili modeli Pavlovega Kristusa.

8) Vsi evangeliji, ki zajemajo zgodbo o Jezusu iz Nazareta, temeljijo na Markovem evangeliju kot skupnem viru. Dejanja apostolov, ki so vplivala na nastanek krščanskega apostolskega gibanja, so se povezovala z nastankom mita v 2. stoletju.

9) Evangeliji niso zgodovinska dejstva, temveč so nastali kot judovska rekonstrukcija starih svetopisemskih zgodb z namenom izražanja novih verskih prepričanj.

10) "Q" dokument je zbirka govorov, izdvojena iz Matejevega in Lukovega evangelija; v njem ni podatkov o Jezusovi smrti in vstajenju. Izvor Q dokumenta je bil ne-judovski. Q skupnost je pridigala o božjem kraljestvu, njene tradicije pa so pripisali tistemu, ki je bil povezan s Pavlovim Jezusom in Markovim evangelijem.

11) Začetna raznolikost sekt in verovanj o duhovnem Kristusu kaže na to, da se je gibanje pričelo kot množstvo pretežno neodvisnih in spontanih pojavov, ki so temeljili na verskih in filozofskih trendih svojega časa in ne kot odgovor na eno samo gibanje.

12) V 2. stoletju veliko krščanskih dokumentov ni vsebovalo ali je zavračalo pojem človeka kot elementa vere. V evangelijih je Jezus iz Nazareta postopoma prikazan kot zgodovinska oseba (Doherty 2005, 1).

4.1 Mitološki pogledi

Kršćanstvo je bilo v tekmovanju z grško-rimskimi mističnimi kulti, kar se je odražalo z širjenjem mnogih sporočil, ki so jih širili filozofi in vsi, ki so bili predani kulturnim bogovom. Pomemben je bil vpliv judaizma in grško-rimske družbe, ki sta v tem času delovala. Judovska kultura, še posebno ljudje v judovskih enklavah, ki so bile razširjene po celotnem rimskem cesarstvu, so sprejeli veliko iz tega okolja. V judovskem monoteizmu so sprejeli mnogo poganov, ki so se pridružili judovskim skupnostim in sektam. Ena od značilnosti krščanstva je bila nastanek poganskih skupin, kjer so ljudje sprejeli judovske ideje in se imeli za naslednike judovske kulture in vere. Ti skupni cilji so vplivali na razširjanje nove vere, ki je bila mešanica obeh kultur in je vplivala na prihodnost zahodnega sveta (Doherty 2005, 3).

Mitološke značilnosti, ki se navezujejo na obdobje zgodovinskega Jezusa po njegovi smrti, so znane v sodobni religijski filozofiji. Za Grke (kakor tudi za filozofe grškega judaizma) je bil Logos koncept, ki je postal vmesna stopnja, ki je predstavljala sliko Boga in silo, ki je vplivala na nastanek kanala med Bogom in ljudmi. Vse te lastnosti so prisotne v zgodnjih krščanskih pogledih na Kristusa.

Najznačilnejši izraz vere med obdobjem vzpona krščanstva ni bila uradna religija "olimpijskih" bogov, ampak odrešeniški kult, znani kot »verski misteriji«. Vsak od teh je imel svojega odrešeniškega boga ali boginjo, kot so Mitra, Dioniz, Atis in Oziris. Večina teh kultov je vsebovala mite, v katerih so odrešeniški bogovi premagali smrt in s svojimi dejanji vplivali na srečo tega sveta in srečen obstoj naslednjega. Njihovi rituali so vključevali duhovne večerje s kruhom in vinom, zaradi česar so bile podobne krščanskemu zakramentu evharistije (na mit o zadnji večerji je vplival kult Mitre). Ti rituali so bili v splošnem zelo podobni tistim, ki jih je Pavel omenjal v svojih pismih. Čeprav sta se krščanstvo in poganstvo prepletala, vplivala eden na drugega in imela skupen izvor, je bil njun razvoj drug od drugega neodvisen. Dejavnosti bogov so bile po antičnih pojmovanjih (Grkov in Judov) dejavnosti v duhovnem svetu, ki je bil svet številnih ravni – raztezajočih se od dna snovnega sveta živih ljudi do številnih nebesnih sfer, ki so jih poseljevala nebeška bitja, angeli in demoni (Wikipedia 2010b).

Pavel ne navaja kraja Jezusove smrti in vstajenja. Po njegovem se Jezusovo križanje ne dogaja na zemlji, temveč v duhovnem svetu v rokah demonov. V pismih Hebrejcem je kraj Jezusovega žrtvovanja tudi določen v nebeški sferi (Doherty 1997).

V obdobju po Jezusovi smrti so ljudje v krščanskih skupnostih v mnogih pomembnih mestih rimskega cesarstva verovali, da je bil človek, ki ga nikoli niso poznali, križan zunaj Jeruzalema in nato vstal od mrtvih in da je veljal za Božjega sina in rešitelja sveta. Čeprav so krščanske skupnosti v Jeruzalemu obstajale že pred prihodom Pavla, pa se njihova ideologija ni skladala s Pavlovo ideologijo, saj ni podpiral misijonarskih aktivnosti, ki sta jih vodila Peter in Jakob v Jeruzalemu (Doherty 1997).

5 Dohertyjeve argumentacije o Jezusu

5.1 Dohertyjev pogled na avtentičnost evangelijev

Zgodba o Jezusu iz Nazareta se je prvih sto letih krščanstva omenjala le v evangelijih. Vsak evangelij je odvisen od zgodbe v Markovem evangeliju, ki je bila prva napisana. Matejev in Lukov evangelij sta nastala kot preurejena kopija Markovega evangelija z dodatnim gradivom o učenju, kar je zdaj skoraj v celoti sprejeto. Strokovnjaki so različnega mnenja glede pripovednih elementov Janezovega evangelija, ki izvirajo tudi iz kakšnih sinoptičnih virov.

Novejši učenjaki se opirajo na anekdotski material, ki je bil vzet iz Matejevega ali Lukovega evangelija. Poznan je kot »Q dokument«, ki ni pripovedno delo, temveč je organiziran v obliki zbirke tradicionalnih govorov. Nekateri novejši učenjaki trdijo, da je možno, da gradivo tega izgubljenega dokumenta obstaja, ampak ta informacija ni potrjena.

Doherty podaja kritiko knjige *The Jesus Puzzle* in se sprašuje o verodostojnosti evangelijev v smislu življenja in učenja Jezusa Kristusa. Sprašuje in kritizira brez diskriminacije kateregakoli dela. To vključuje kritike, ki izražajo dvom ali celo zavračajo takšne apokaliptične govore. Če se nobeno Jezusovo dejanje in govor, ki sta prisotna v evangelijih, ne navezujeta na njega v pismih in drugih zgodnjih dokumentih, to nakazuje da, a) evangeliji ne morejo zagotavljati zanesljivih zgodovinskih podatkov in da, b) so evangeliji kot temeljna osnova za zgodovinskost Jezusa, ker ga drugje ne omenjajo, zelo vprašljivi. Manjkajoči biografski podatki in pomanjkanje dokazov o zgodnjem učenju so močan dokaz, da pisci verskih sporočil teh stvari niso vedeli in da versko gibanje, ki so ga predstavljali, ni temeljilo na biografiji zgodovinskega človeka. Po drugi strani pa večina kristjanov še vedno verjame, da so skoraj vsi evangeliji zanesljivi, vključno z dejstvom, da je Jezus učil o ljubezni (Doherty 2005, 26).

5.2 Dohertyjev pogled na Jezusova znamenja in čudeže

Moderni učenjaki ne priznavajo čudežev, omenjenih v evangelijih, niti Jezusa kot mesije po njegovi smrti. Pismo Hebrejcem 2:3-4 govori o «oznanjenju odrešitve». Če je to pisni dokaz o zgodnjem delovanju Jezusa, je bolj primerno poudariti Jezusova lastna znamenja in čudeže,

kot pa sprejeti testament od Boga. Evangelij opisuje bolne, ki so se dotikali Jezusovih oblačil in ga klicali, medtem ko je šel mimo njih. Milost je Jezus pokazal za vse bolne in tudi za tiste, ki so bili proti njemu. Njihova prisotnost v evangeliju (kot v izvoru „Q“) pokaže, da je Jezus to pričakoval in da se je obseg njegovega čudežnega delovanja nedvomno navezoval nanj. Evangelij nas uči, da je Jezus naredil vse to - od zdravljenja bolnih do hranjenja lačnih (Doherty 1997).

Vsi evangeliji zaključujejo z zgodbo o prazni grobnici in Jezusovem vstajenju, razen Markovega evangelija, ki je originalna verzija. V tekstu se omenja Jezusov prihod na zemljo po štiridesetih dneh po vstajenju. Kako so zgodnji pisci dojemali zgodbo čudežnega vstajenja? Večina zgodnjih kristjanov je mislila, da je Jezus odšel v nebesa takoj po smrti. V pismih avtorji ne govorijo o Jezusovem vstajenju po treh dneh, niti ne govorijo o obdobju, ko se je Jezus prikazal svojim učencem po vstajenju (Doherty 1997).

Krščanski pisci v zgodnjih letih 2. stoletja ne prikazujejo nikakršne podobnosti z zgodbo v evangeliju. Te ideje se navezujejo na Jezusa iz Nazareta, ki je umrl zaradi tistih, ki ga niso priznali kot božjega sina. Po Jezusovi verjetni smrti so se krščanske skupnosti razširile po vsem vzhodnem Mediteranu. Branje Pavlovih pisem je bilo pomembno za širitev vere, pa tudi branje pisem drugih avtorjev, kar je bilo prisotno v Damasku v Siriji, kjer so delovale krščanske skupnosti že pred prihodom Pavla. Posebnega pomena je bil tudi Rim. Pavlova pisma Rimljanom, verjetno napisana okoli leta 55, kažejo, da je skupnost že obstajala. Postavlja se vprašanje, kako je ta skupnost nastala? Pravi odgovor se mogoče skriva v pismu zgodnjega avtorja in njegovem komentarju v pismih Rimljanom. Takšna tradicija daje poudarek na odkrivanju nečesa, ki bo pokazalo končno strnjeno sliko o Jezusovih resnicah. Krščanstvo se je v Rimu razvilo neodvisno od drugih zunanjih vplivov. Krščanstvo je nastalo na več mestih v različnih oblikah in je bilo razširjeno na mnoge sekte izven in znotraj Palestine. V tem času je bilo krščanstvo religijska filozofija, ki je ljudem vlila upanje za odrešenje od njihovih grehov. Pavel in njegovi somišljeniki so bili kot verniki v Kristusa zelo vplivni. Pavel je učil o Jezusovih resnicah v mnogih krajih, od katerih je bil prav Jeruzalem glavni izvor krščanskega gibanja (Doherty 2005, 9)

6 Sveti Pavel – kdo je bil svet Pavel?

V Pavlovih sporočilih najdemo avtentična pisma, kot so: dve pismi Korinčanom, dve pismi Galačanom in dve pismi Rimljanom. Vemo, da se je Pavel spreobrnil v krščanstvo, vendar imamo pomanjkljive informacije o tem, kakšno obliko je krščanstvo imelo v tem času. Spreobrnil se je v času med osemnajstimi meseci in petimi leti po Jezusovi smrti. Pavel je prišel v krščansko gibanje, ko se je postopoma navdušil nad posebno obliko pobožnosti znotraj judaizma.

V Pavlovih pismih Korinčanom (Kor 11: 23-26), se en del nanaša na Jezusa in "zadnjo večerjo". Obstaja mnogo argumentov, ki utemeljujejo pojem mita, kjer se Jezusova zadnja večerja lahko primerja s sveto večerjo Boga Mitre. Pomembno je vedeti, da veliko podatkov v pismih o Jezusovi smrti in vstajenju nakazuje, da Jezus na zemlji fizično ni obstajal (Doherty 2005, 15).

Celo Kristusova smrt je ovita v mite. Odlomki, kot so Tesaloničani 4:13 («Verujemo, da je Jezus umrl in ponovno vstal od mrtvih.») in jasna oznaka svetih spisov kot vir Pavlove doktrine, da je Kristus umrl za naše grehe, namigujejo, da je bila Kristusova smrt nekakšen člen vere in ne zgodovinski dogodek, ki ga pomnimo. Enako velja za vstajenje od mrtvih. Pavel Kristusove smrti nikoli ni umestil med zgodovinske dogodke. V pismih Korinčanom 2:8 odgovornost za križanje pripisuje pravilom te dobe, zaradi katerih je bil Jezus križan, kar je potem vodilo v njihovo pogubo (Doherty 1997).

Sveti Pavel je bil najbolj vpliven kristjan vseh časov. V Novi zavezi se nanj navezuje 13 pisem, kar je četrtnina celotnih kanonskih krščanskih spisov Nove zaveze. Tradicionalno je Pavel viden kot branik ortodoksnosti proti heretičnim gnostikom. Zanimivo je tudi dejstvo, da ga gnostiki v tej luči nikoli niso videli. V gnostičnem krščanstvu so Pavlovega Jezusa sprejemali kot mit o človeku, ki je umrl in vstal od mrtvih in ne kot zgodovinsko dejstvo. Edino mesto, kjer je Pavel verjetno Jezusa obravnaval kot zgodovinsko osebnost, je bilo pismo po Timoteju, kjer je zapisal, da je bil Jezus Kristus pred Poncijem Pilatom zelo plemenit. V Pavlovih pismih je polno gnostične doktrine. Pavel je bil zelo samozatajujoč in je enako kot gnostiki trdil, da pravi kristjani postanejo kot Kristus, ko nimajo maske na obrazu in ko oddajajo svojo dobroto kot odsev gospodove lepote v ogledalu in so mu tako čim bolj

enaki (Freke in Gandy 1999, 159–160).

Tradicionalna krščanska zgodovina ne more prepričljivo razložiti, zakaj je Jezusova zgodba tako podobna poganskim mitom. Niti ne more pojasniti, zakaj ni nobenega dokaza za zgodovinskost Jezusa. Pravzaprav obstaja rešitev, ki reši oba problema v eni potezi. Gnostiki so imeli prav, da je Jezusova zgodba alegoričen mit. Ta enostavna razlaga razreši tudi drugi problem, s katerim so se učenjaki ukvarjali stoletja. Zakaj Pavel ni nikoli omenil zgodovinskega Jezusa v svojih pismih? Učenjaki so opustili skoraj polovico Pavlovih pisem, ker so jih imeli za ponaredke, medtem ko za avtentična pisma veljajo najzgodnejši krščanski dokumenti, s katerimi lahko razpolagamo in so polna zgodb o Jezusovem življenju. Pavel Jezusa ni nikoli navajal, niti ni omenil nobene podrobnosti o njegovem življenju, na Jezusovo čudežno rojstvo se ni zanašal in nikoli ni omenil nobene anekdote o Jožefu in Mariji. Čudežev, kot so sprememba vode v vino, hoja po vodi in drugo, se v Pavlovih delih ni omenjalo. Nič omenjenega ni bilo tudi o kraju in času Jezusovega križanja. Največji problem, ki ga strokovnjaki opazijo v Pavlovih pismih, je pomanjkanje informacij o zgodovinskosti Jezusa. Gnostični vidik pa pokaže točen smisel. Pavel je gnostik in njegov Jezus je heroj v mitu. Ta ideja deluje šokantno, ker je Pavel danes mišljen kot branik realistične ortodoksnosti. V 1. stoletju so gnostiki imeli Pavla za velikega apostola in očeta gnostičnega krščanstva.

Pavlova avtentična pisma so polna gnostičnih idej in terminologije. Pove nam, da je Jezusa izkusil kot vizijo luči in vse, kar ve o Jezusu, je prišlo skozi razodetje. Ko nam Pavel pove o skrivnostih krščanstva, to nima nobene zveze z zgodovinskostjo Jezusa. Pavel razglasi, da je velika skrivnost krščanstva mistično razodetje »Kristusa v tebi«. Za Pavla (tako kot za gnostike) Kristus predstavlja bistvo vsega, kar je prava resnica za vse nas. Pavlovo sporočilo je obenem dolgotrajno gnostično sporočilo. On uči, da smo vsi »krščeni v imenu Jezusa«. Ni pomembno, ali si Jud ali Grk, suženj ali svoboden človek, moški ali ženska, pred njim smo vsi enaki. Edini element Jezusovega mita, ki ga Pavel omenja, je Kristusova smrt in vstajenje, kar Pavel razume kot simboliko v procesu iniciacije. Jezusova smrt in vstajenje simbolično pomenita, da tvoj stari jaz umre in da se ponovno rodiš v Jezusu Kristusu (Freke in Gandy 2006, 57–59).

Pavlova pisma vsebujejo razprave o nujnosti vključevanja judaizma v nove krščanske sekte. Pavlov molk lahko le nakazuje, da ničesar ne ve o Jezusovih resnicah, ki jih vsebuje Markov

evangelij, kjer se omenja Jezusovo obtoževanje farizejev o lažeh. Pavlovo neznanje o Jezusovih resnicah je enako kot pri pisatelju Timoteju, ki je podobno kot Pavel zavračal mnoga Jezusova dejanja. Mnogo učenjakov ta gibanja identificira kot fenomen, ki se nanaša na zgodnja krščanska pridigajoča gibanja. Za svoje delovanje je Pavel dobil navdih od vizij, govorov v jezikih in učenja svetih spisov. Vse te vizije, ki so jih imeli, so dobivali direktno od Kristusa iz nebes. Pavel je svoje vizije, ki jih je dobival skozi inspiracijo, prenesel na bralce. Pavel Jezusa ni videl kot nekdanjega etičnega učitelja, temveč kot božjo prisotnost v krščanskih skupnostih, kanal do Boga in znanje o duhovnih resnicah. Kristus je imel v vernikih popolno zaupanje. Glas božjega sina, ki so ga kristjani poslušali, se ni prenesel na prejšnjega učitelja. Kot lahko vidimo, se njegove prave besede nahajajo v svetih dokumentih, kajti Bog je pot do razodetja novih resnic o človeštvu. Bog deluje s pomočjo Svetega Duha na vernikih, ki se odzivajo v veri do Boga (Doherty 2005, 29–30).

7 Dve tradiciji

7.1 Apostolska tradicija

V valovitem svetu verskega spreobrnjenja je bilo obračanje k Jezusu in učenje njegovih resnic značilno znamenje zgodnjih misijonarskih gibanj, ki pa so se obračala tudi k apostolom, ki jih je Jezus izbral, da so poslušali in učili njegove resnice. Z približevanjem krščanstva v 2. stoletju so se Jezusove pripovedi vse bolj začele pojavljati v pisani obliki, znane kot apostolske tradicije. Jezus je izbral osebne spremljevalce, ki se omenjajo v evangelijih in v poglavjih Pavlovih zapisov in zapisov drugih zgodnjih avtorjev. Beseda "učenec" se nikoli ne pojavi v dokumentih Nove zaveze zunaj evangelija, čeprav je bilo v času Pavlovega življenja živih še nekaj apostolov, ki so bili polni spominov in izkušenj z njihovim učiteljem. Beseda "apostol" pomeni "sporočevalec", pisma pa so polna takšnih sporočil. To se nanaša na tiste, ki so poslani od Boga, da širijo resnico. V evangeliju se termin navezuje na ljudi, ki jih je Jezus izbral in so znani pod nazivom "dvanajst apostolov". Jezusovi učenci so postali apostoli, ko so začeli širiti njegove resnice med in po njegovem življenju (glej Mt 10:1-2) (Doherty 2005, 40).

Apostolska tradicija, ki je nastala v 2. Stoletju, je bila zelo pomembna za rast krščanskega gibanja. Po evangeliju je postal Jezus iz Nazareta prepoznaven kot vzor kristjanom, ki so

živeli po njegovih naukih. Drugo vez tega krščanskega gibanja so ustvarili Jezusovi učenci, ki jih je Jezus sam proglasil za priče njegovih učenj, smrti in vstajenja. To so bili apostoli tega zgodnjega obdobja. Od zgodnjega obdobja apostolov pa do danes se je oblikovala vez, ki je zanesljiv dokaz za Jezusov obstoj in njegovo delovanje. Dokazi, najdeni o takratnem delovanju krščanske cerkve, so bili kasneje zavrženi. Vsaka krščanska skupina, tako ortodoksna kot heretična, se je vračala k prvotnim doktrinom apostolov. V mnogih dokumentih je razvidno, da je bilo delovanje apostolske tradicije v zgodnjem obdobju pomanjkljivo. Noben od teh dokumentov ni temeljil na apostolski tradiciji, prav tako ni dokazov o njihovem iskanju do obdobja Jezusa ali do zgodnjega obdobja apostolov (Doherty 2005, 43).

7.2 Galilejska tradicija

Prvo tradicijo je predstavljalo judovsko pridigajoče gibanje iz Galileje. Preroki te nove kulture so napovedali prihod božjega kraljestva in božjega sina, ki bo sodil svetu. Učili so novo etiko in se zavzemali za novo družbo. To gibanje, ki ima različen izvor, je vplivalo na nastanek mnogih vej tega gibanja. Termin, ki ga uporabljajo moderni učenjaki, ki je le en del te uganke, se imenuje »galilejska tradicija«. Drugi del ni bil lokaliziran, četudi se druga stran uganke nanaša na termin, ki ga učenjaki imenujejo »jeruzalemska tradicija«. Jeruzalem je bil pomembno središče celotnega krščanskega gibanja. Krščansko gibanje je oživel na mnogih mestih na področju celega rimskega imperija in je izražalo različne ideje. To je bilo pridigajoče gibanje, zgrajeno na judovskih temeljih, a prepleteno z judovsko in pogansko tradicijo. Gibanje so vodili apostoli, ki so širili ta sporočila in poskušali ustvariti verske skupnosti (Doherty 2005, 140).

Med Jeruzalemom in Galilejo je oddaljenost dolžine 75 milj. V celotni literaturi o Jezusovem službovanju pa ni podatka, da bi Jezus prehodil to pot. Preden so bili evangeliji priznani kot prave resnice o Jezusovem življenju, ni bilo nobenih dokazov, da bi bil Jezus kdajkoli v Jeruzalemu ali kjerkoli na zemlji. Drugi pogled na potovanje od Jeruzalema do Galileje je bil drugače razumljen, in sicer kot potovanje v Galilejo zaradi iskanja dokazov o gibanju, katerega člani so oznanjali božjo besedo. Pomemben delež teh informacij se nahaja v starodavnih dokumentih znanih kot Q (izvor), ki so jih moderni učenjaki povzeli po Matejevem in Lukovem evangeliju. V času, ko je bil Q zbirka govorov in anekdot zbrana v

delih teh dveh evangelistov, ki sta preuredila Markov evangelij, se je literatura, ki je izvirala iz originalnih zapisov, nahajala v tej Q zbirki. Težko je reči, da je bilo zgodovinski osebi, ki jo omenja literatura, ime Jezus. Q dokument je bil podvržen razvoju. V teh dokumentih se lahko vidi, da je bilo veliko literature na novo dodane in prenovljene. Vprašanje Jezusove uganke je bila identifikacija in izvor Q dokumenta in ali se Jezusove korenine nahajajo pri nastanku Q dokumenta.

Q dokument, kakršnega so si ga zamislili moderni učenjaki, ne kaže nobenih dokazov, da je Jezus naredil pot od Galileje do Jeruzalema. V Q dokumentu se Jeruzalema ne omenja, prav tako ne Jezusove smrti, vstajenja in učenja. Bolj kot to nekateri dokumenti močno namigujejo, da Jezus v zgodnjih pismih ni bil omenjen (Doherty 2005, 141).

8 Q dokument

Q dokument (nemško »Quelle« pomeni vir) je bil narejen iz zbirke govorov in gradiva, ki opisuje življenje Jezusa. Q dokument fizično ne obstaja, je le znanstvena domneva, rekonstrukcija. Matej in Luka sta v svojih evangelijih uporabljala drugačne izreke, ki so bili drugače razvrščeni in napisani v drugačnem kontekstu. V Q dokumentu so bili taki izreki spojeni v skupek sorodnih tekstov, ki so bili prepleteni s čudeži, kontroverznimi zgodbami, dialogom med Jezusom in Janezom, Jezusovim službovanjem ali katerimkoli drugim zgodovinskim dejavnikom z izjemo, da se v ospredje postavlja službo Janeza Krstnika. V Matejevem in Lukovem evangeliju je razvidno, da sta oba uporabljala gradivo iz Q dokumenta, kar pomeni, da sta imela enako vsebino, ki je odražala originalni Q dokument. V obeh evangelijih je opazna drugačna razporeditev virov iz Q dokumenta. Učenjaki so mnenja, da ima Lukov evangelij boljše Q zaporedje, zato so Q dokument razporedili v sekvence in ga razdelili v poglavja Lukovega evangelija. Luka 3:7-9 - prvo poglavje v tem dokumentu je postalo Q 3:7-9. Drugi vidik Q dokumenta je mnogo jasnejši. Učenjaki so potrebovali skoraj stoletje, da so to razumeli. V celotnem dokumentu ne piše nič o Jezusovi smrti, vstajenju, trpljenju in njegovi vlogi. Vprašanje je, zakaj bi Q skupnost ignorirala glavno sporočilo krščanstva? Zakaj ne pokažejo nobenega zanimanja za Jezusova dejanja? Jezusovo upornišvo in odločen nastop pred visokim duhovnikom ni omenjen v Q dokumentu, prav tako ni v njem ničesar o prihodu božjega sina na zemljo. Druga uganke, ki se tu pojavlja, se nanaša na Kristusa kot Mesijo. V evangelijih je poudarek na Jezusovih učencih in njihovem dojemanju

Jezusa kot oznanjevalca božje besede med galilejsko duhovščino (Doherty 2005, 145).

Moderni učenjaki, kot sta Burton Mack in John Dominic Crossan, so razdelili Galilejo in Jeruzalem na dva svetova, ki se med seboj zelo razlikujeta. Ne samo evangeliji, temveč tudi celotna kasnejša krščanska tradicija govori o učencih, ki so spremljali Jezusa na njegovi poti v Jeruzalem. Če je skupina Jezusovih spremljevalcev v Galileji ustvarila skupnost z namenom ohranjati in učiti Jezusove resnice, to pomeni, da ne morejo zanikati Jezusovega obstoja. Pojavljajo se trditve, da Q dokument nima prostora za taka razmišljanja oziroma da ima apokaliptični element jeruzalemske tradicije veliko skupnega s Q dokumentom. Nekateri deli v Q dokumentu so mišljeni kot aluzije na Kristusovo smrt (Doherty 2005, 145).

9 Dohertyjev pogled na Markov evangelij in Q dokument: izvori evangelijev

Doherty je mnenja, da si avtor Markovega evangelija ni zamišljal svojega dela kot literarno zgodovinsko delo, ampak kot alegorijo, ki temelji na prerokovanju Stare zaveze. Markova zgodba je bila kasneje združena s tradicijo anonimnih govorov v Q dokumentu in drugih evangelijih. Doherty zavrača kakršenkoli zgodovinski pomen del, ki so jih napisali Apostoli in jih razume kot mit.

Markov evangelij je razdeljen na Jezusovo službovanje na eni strani in Jezusovo trpljenje na drugi strani. Mnogo učenjakov domneva, da ima zgodba o Jezusovi sodbi in vstajenju neodvisen obstoj v zgodnji krščanski tradiciji in da je nastala z ustnim izročilom skozi desetletja. Ko se je Marko odločil napisati evangelij, je že imel gradivo o Jezusovem trpljenju. Jezusova učenja, čudeži in druge kontroverzne zgodbe so bili ločeni del tradicije, ki jih je Marko spojil v celoto, da opiše Jezusovo službovanje od Galileje do Jeruzalema.

Nobenega dokaza ni, da so zgodnji dokumenti o Jezusovem trpljenju obstajali pred Markovim evangelijem. Niti ena podrobnost ni bila najdena v pismih in drugih dokumentih iz obdobja zgodnjega krščanstva, celo v tistih dokumentih, ki zajemajo smrt in vstajenje (Doherty 2005, 183–184).

Verski voditelji so bili stalno v konfliktu z Jezusom glede verovanja v njegove čudeže. Pavel je dal nove interpretacije o božjem sinu, kakor je naredil tudi Marko z interpretacijo svojih

idej. Vse to nakazuje, da lahko opustimo tradicijski pogled na Markov evangelij o Jezusovem trpljenju in službovanju ter to nadomestimo s pogledi, ki se razprostirajo skozi celoten evangelij: en temelji na galilejski tradiciji, to je oznanjanju božjega kraljestva, utelešenega kot Q; drugi del pa temelji na trpljenju rešitelja in na jeruzalemski tradiciji, ki jo je oznanjal Pavel.

V zadnjih petdesetih letih so se učenjaki Nove zaveze veliko ukvarjali z vprašanjem, ali je Marko napisal svoj evangelij s kopiranjem Q dokumenta. Tisti, ki so nasprotnega mnenja, trdijo, da sta Q dokument kopirala Matej in Luka. To vključuje osnovne in močne apokaliptične govore Q dokumenta. Obstajajo različne razlage, ki govorijo, da Marko teh govorov ni vključil v svoj evangelij, vendar so nezanesljive. Po drugi strani pa je očitno, da so evangelisti poznali doktrino Q skupnosti in njene navade. Del o Jezusovem službovanju je Marko povzel iz Q dokumenta. Po predvidevanju je Jezus največ deloval v Galileji, kjer naj bi bil povezan z Janezom Krstnikom kot njegovim glasnikom (Doherty 2005, 186).

V krščanstvu so v zadnjih dveh tisočletjih vsi štirje evangeliji veljali za neodvisne dogodke o Jezusovem življenju in smrti. Večina kristjanov danes to še vedno verjame. Učenjaki Nove zaveze so prišli do spoznanja, da sta Lukov in Matejev evangelij direktni kopiji Markovega evangelija. V Matejevem evangeliju je 90 % teksta povzetega po Markovem evangeliju, v Lukovem pa čez 50 %. Oba evangelista sta svoja pripovedovanja oblikovala enako kot evangelist Marko, a le z majhnimi spremembami. Q dokument, ki sta ga uporabila kot dodaten vir, ni vplival na zgodbo o trpljenju, saj v tem dokumentu ni nič o sodbi, smrti in vstajenju Jezusa. Domneva se, da Matej in Luka nista vedela ničesar o koncu Jezusovega življenja in o dogodkih, ki so vplivali na porast krščanstva, dokler nista naletela na Markov evangelij (Doherty 2005, 241).

9.1 Verodostojnost Markovega evangelija

To je zelo dvomljivo, ker je bila Markova zgodba napisana nepovezano. Pripoved o trpljenju se ni ujemala z pripovedjo v Svetem pismu, zato se predvideva, da ni pisal po pripovedih iz Svetega pisma. Ni pisal o Jezusovi smrti, ki jo v Q dokumentu ni zaznati, kakor tudi v kasnejših izvodih, ki sta jih uporabljala Luka in Matej. Skupnost je na začetku prepoznala Markovo zgodbo o Jezusu iz Nazareta kot simbolni pomen kultnega Kristusa. V moderni

literaturi je veliko primerov o zgodovinskih izmišljotinah, ki temeljijo na zgodovini in podobah, na katere se avtor nikoli ne sklicuje kot na resnične. Avtor nam z izmišljeno zgodbo omogoči vpogled v osebnost in značilnosti določene zgodovinske osebe, kar nam olajša razumevanje sebe in svojega sveta. Izmišljena zgodovinska zgodba, pri kateri avtor uporablja določene segmente iz svetega pisma, je poseben način prikazovanja svetopisemskih dogodkov (Doherty 2005, 191).

9.2 Dohertyjev pogled na Tomažev evangelij

Celoten Tomažev evangelij, napisan s skrivnostnim rokopisom, je bil skrit v Egiptu v 4. stoletju in odkrit leta 1945. Evangelij je verjetno pripadal gnostičnemu dokumentu, znanemu kot kodeks Nag Hammadi. Tomažev evangelij vsebuje 114 govorov, ki se nanašajo na Jezusa. Kot Q dokument tudi Tomažev evangelij nima pripovednega elementa. Ti govori so razvrščeni brez kakršnegakoli zaporedja. En govor vsebuje določeno besedo ali frazo, kateri spet sledi druga podobna beseda ali fraza. Celoten evangelij je organiziran bolj primitivno kot Q dokument in vsebuje mnogo enostavnih Jezusovih govorov. Podobno kot v Q dokumentu so tu prisotne različne oblike Jezusovih govorov, ki odražajo bolj mitično filozofijo. Govori imajo majhne podobnosti s tistimi v gnosticizmu, zaradi česar imajo nekateri učenjaki Tomažev evangelij za gnostičen. Ta misticizem je vezan na skrivnostno znanje in nesmrtnost. Nič od tega ni prisotno v Q dokumentu ali v Novi zavezi. Predstavlja razmišljanje, ki se je razvilo neodvisno od krščanske ortodoksosti (Doherty 2005, 151).

Učenjake je vedno zanimalo vprašanje, če je bil Tomažev evangelij povzet po kakšnem kanonskem evangeliju ali če je bil napisan že bolj zgodaj in črpan iz primitivnih virov ali iz ustne tradicije. Učenjaki, kot so Stephen J. Patterson, H. Koester in J.D. Crossan, so skupnega mnenja, da noben del v Tomaževem evangeliju ni odvisen od gnostičnih evangelijev. Tomažev evangelij v zgodnjem obdobju ne vsebuje ničesar o Jezusovi smrti in vstajenju.

Crossan je postavil vprašanje: če zgodnja pisma v Q dokumentu in Tomaževem evangeliju temeljijo eden na drugem ali na zgodnjem pisanem dokumentu, zakaj nimajo enake strukture pisanja? To za Q dokument in njegov razvoj ni velik problem, ker so dodani novi preurejeni teksti kot tudi pri Tomaževem evangeliju. Zgodnja faza pisanja Tomaževega evangelija obsega originalno zbirko del. Nemogoče je reči, kdaj je bil del o Jezusu dodan, torej ali je bil

pred, med ali za mitičnim govorom. Če govori in učenja, ki so prisotni v koreninah Q dokumenta in Tomaževem evangeliju, niso produkt človeka, ki je bil usmrčen v Jeruzalemu in ki je bil božji rešitelj, kdo je potem bil on? Ljudje v Q skupnosti so dojemali prihod nebeškega kraljestva v apokaliptičnem smislu: božji sin bo prišel in bo sodil živim in mrtvim, Janez Krstnik pa je tisti, ki bo oznanil njegov prihod. Tomažev evangelij ne zajema nobenih apokaliptičnih pričakovanj, ampak prikazuje božjega sina kot človeka na splošno (Doherty 2005, 155).

9.3 Apostol Janez in njegova skupnost

Še en primer različnosti v Novi zavezi je Janezov evangelij. Na to se je nanašala še ena uganka, s katero so bili soočeni učenjaki, ki so proučevali Janezov evangelij. Ta evangelij, ki zajema vsebino o Jezusu, se od drugih evangelijev najbolj razlikuje. Jezusova učenja so tu bizarna. Lahko se tudi reče, da ni Jezusovega učenja razen njegove lastne proglasitve. Janezov evangelij predstavlja vero in verovanje v božje razodetje in prepričanje, da Bog širi resnico o večnem življenju. Bog se je razodel ljudem po vsemu svetu in jim odkril rešitev za njihovo odrešenje. Janezov Kristus se je od Pavlovega razlikoval v smrti in vstajenju. Kako pa je križanje predstavljeno v Janezovem evangeliju? V Janezovih delih ni ničesar zapisano o Jezusovem trpljenju. Jezusovo križanje, smrt in vstajenje tu niso prikazani (Doherty 2005, 223).

9.4 Pozicija četrtega evangelija

Janezov evangelij je bil četrti evangelij. Od drugih evangelijev se zelo razlikuje po teologiji in učenju. Marsikdo bi pričakoval, da je Janezova skupnost razvila svojo zgodbo o trpljenju Jezusa. Med učenjaki Nove zaveze stalno nihajo diskusije o tem, ali je bil Janezov evangelij narejen neodvisno od sinoptičnih evangelijev ali pa je bil tako kot Matejev in Lukov kopija Markovega evangelija. V primeru, da zadnja trditev drži, to lahko pokažemo z obrazložitvijo: pripovedovanje o trpljenju Jezusa v Markovem evangeliju ni posledica ustnega izročila, ampak je literarna tvorba (Doherty 2005, 243).

Takšen scenarij dovoljuje, da zgodbe o trpljenju Jezusa v vseh štirih evangelijih ne odražajo tega, kar se je dejansko zgodilo. Za zgodovinske podrobnosti o Jezusovi sodbi in usmrtni je

mišljeno, da se v krščanstvu niso ohranile, ker so bile verjetno neznane Jezusovim spremljevalcem. V jeruzalemski skupnosti so dogodke o Jezusovi smrti ohranili s pisanjem Svetega pisma. Gradivo za pisanje so največ povzemali iz psalmov in od prerokov ter vse skupaj strnili v zgodbo, ki se je ohranjala tudi z ustnim izročilom. Strnjena zgodba je odražala novo judovsko gibanje. Učenjaki so bili prisiljeni k takšnemu zaključku, ker je bila skoraj vsaka podrobnost o Jezusovem trpljenju v evangelijih vzporedno povezana z enakimi dogodki v Svetem pismu in ker je bila struktura pripovedovanja svetopisemsko določena. Predvidevali so, da ni bilo nič konkretnega znanega o Jezusovi smrti (Doherty 1997).

Veliko očitnih pomanjkljivosti je prisotnih v tej teoriji (Doherty 1997): Kako je imela lahko Jezusova smrt takšen vpliv, da se je ohranila v svetem pismu, če pa niso znane niti osnove? Kaj je vplivalo na domišljijo vernikov in pridigarjev, če niso znane nobene zgodovinske okoliščine o Jezusovi smrti? Katera stvar je tista, zaradi česar je Jezus v Jeruzalemu pustil takšen odziv, čeprav njegova učenja tam niso pustila kakšnega vpliva. Na koga je ta dogodek tako vplival, da je temeljito preiskal Sveto pismo in ustvaril zgodbo o Jezusu? Tudi če je ta učeni scenarij v prednosti, je osnovan na drugačnem razmišljanju. Zakaj je bila med vsemi krščanskimi skupnostmi le ena tista oziroma le en posameznik tisti, ki je delal čudeže in nato po nekaj desetletjih preminil, če pa so zgodovinske podrobnosti o Jezusovi smrti neznane? Zakaj se ni v kakšnih drugih krščanskih skupinah našel nekdo, ki je čutil potrebo po obrazložitvi tega neznanega dogodka? Noben dogodek o Jezusovi smrti ni zavzemal mesta pri začetkih krščanstva, ampak le prve pripovedi Jezusa iz Nazareta, katere je krščansko gibanje posvojilo kot zgodovino (Doherty 1997).

9.5 Metodologija Nove zaveze

Tradicionalni načini interpretacije elementov iz evangelijev niso dobro osnovani. Standardni pristop je vedno temeljil na iskanju in identifikaciji značilnosti določenega dogodka, ki bi pripeljal do sledi za Jezusom pri raziskovanju ključnih avtentičnih elementov Jezusovega izvora in tradicije. Učenjaki so iskali dokaze, ki so se obdržali z ustnim izročilom in spremembe, ki so nastale pri pisanju evangelijev, saj so nekateri pisatelji preuredili evangelije v svoje namene. Vse to se nanaša na glavno kritiko, oblikovno kritiko, redakcijsko kritiko itd. Postopek, ki zajema po Marku preurejeno Q tradicijo, nima ničesar skupnega z zgodovinskim Jezusom ali zgodovinskimi dogodki. Z drugimi besedami - ni dokaza, da so se ideje o

Jezusovih navadah prenašale z ustnim izročilom od evangelista do evangelista. Evangelisti so za pisanje zgodb o Jezusu za gradivo uporabljali Sveto pismo ali zgodnejše dokumente, ki Jezusa ne omenjajo. Jezusova podoba je oživela v Markovem evangeliju in občasno že prej v nerazviti obliki pri drugih redaktorjih, ki so pisali anekdote o Jezusu v zgodnejših dokumentih. Mozaik Jezusa iz Nazareta hitro razpade na majhne dele in nerazpoznavne anekdote (Doherty 2005, 229).

10 Zaključek

V knjigi *The Jesus Puzzle* Doherty trdi, da Jezus ni nikoli obstajal ter poskuša svojo argumentacijo obrazložiti z različnimi tezami, s katerimi poskuša analizirati zgodovinskost oz. nezgodovinskost Jezusa. Jezusa šteje za mitsko osebo, katere temelje išče med grško-rimskimi mističnimi kulti ter razlaga, da je Jezus poseblel ideal mitičnega bitja, kot so ga predstavljali Adonis, Oziris in Mitra. Verjame, da je bil Jezus prvotno mit, ki je izhajal iz platonizma in iz judovskega misticizma. Mnogi zagovorniki teorije o Kristusovem mitu so mnenja, da ni nobenega dokumenta iz obdobja 1. st., ki bi potrjeval obstoj Jezusa. Številni rimski in judovski pisci iz 1. st. v svojih delih ne opisujejo dogodkov, omenjenih v evangelijih, kar je lahko dokaz, da se je Jezus omenjal kasneje. Nekateri zagovorniki teorije o Kristusovem mitu so mnenja, da je zgodba o Jezusu primerljiva z življenjem, smrtjo in ponovnim rojstvom bogov, kot je to razširjeno v drugih religijah, kakršna je bila grška kultura, iz katere je nastalo krščanstvo. Doherty argumentira, da so zgodbe v evangelijih protislovne, ker vsebujejo številne pomanjkljivosti in kontradikcije ter da so evangelisti spreminjali svoja dela, zato njihovi zapisi ne morejo služiti kot verodostojen zgodovinski dokument. Lahko zaključimo, da začetki krščanstva niso bili odziv na posameznika v določenem času in določenem prostoru. Krščanstvo je nastalo na mnogih mestih, kjer religija ni bila tako razvita, a je izražala vero v božjega sina skozi Boga. Krščanska vera se je razširila s pomočjo apostolov (kot je bil npr. Pavel) in s pomočjo neodvisnih sekt ter skupnosti čez celoten imperij. Manjši del krščanske vere se je izražal po judovski doktrini in s platonističnim načinom razmišljanja. Mnoge skupine so prevzele termin "Kristus" kot božjo osebo ter tudi termin "Jezus" kar v hebrejščini pomeni "Rešitelj". Pavel in drugi apostoli, skupaj s Petrom, ki so bili del rešiteljskega načrta, so bili zelo vplivni. Kasneje, ko je nastajal mit, je bil Jeruzalem s Pavlom na čelu pomemben kot izvor celotnega krščanskega gibanja.

V svojih življenjskih izkušnjah Doherty meni, da je dovršen delež zahodnega sveta prešel iz zadnje faze srednjega veka v sekularno dobo, ki v zgodovini nima primere. Podoba Jezusa iz Nazareta, ki je hodil po cestah Galileje, zdravil in delal čudeže, nosil sporočilo upanja in vera v Boga je globoko zasidrana v zahodnem svetu, a po njegovem mnenju nima zgodovinske osnove. Čeprav verniki še vedno predstavljajo večino populacije, pa družba ne priznava in ne sprejema religije v svoje inštitucije zaradi znanosti in sekularnosti.

11 Literatura

- Doherty, Earl 1997. The Jesus Puzzle. Pieces in a Puzzle of Christian Origins. *The Journal of Higher Criticism* 4 (2): 68-102. Dostopno prek: <http://jesuspuzzle.humanists.net/jhcjp.htm> (12. julij 2009).
- --- 2005. *The Jesus Puzzle, Did Christianity Begin with a Mythical Christ*. Ottawa Canada: Age of Reason Publications.
- --- 2009. *Earl Doherty*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Earl_Doherty (10. oktober 2009).
- Freke, Timothy in Peter Gandy. 1999. *The Jesus Mysteries: Was the „original Jesus“ a pagan God*. London: Thorsons.
- Tectonics. 2010. *Herbert Cutner's Jesus: God, Man, or Myth?* Dostopno prek: <http://www.tektonics.org/af/cutner01.html> (2. marec 2010).
- Wikipedia. 2010a. *Evangelij*. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Evangelij> (15. februar 2010).
- ---2010b. *Historicity of Jesus*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Historicity_of_Jesus (21. januar 2010).
- ---2010c. *Christ myth theory*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Christ_myth_theory (21. januar 2010).
- ---2010č. *The Jesus Mysteries*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/The_Jesus_Mysteries (2. marec 2010).